

„ezek magukon viselik a kutató Adamik saját fedezéseinek frissességét”. Bárki megítélheti a kritika utolsó mondatának igazságtartalmát: „Kortársunkat és sorstársunkat, Martialist avatott kezek vezetik be éles szemű kritikusként és jó barátként otthonunkba.” (Különben: „kortársunk” – ezt többnyire éppen akkor szoktuk valamely klasszikusról, rossz lelkiismerettel, kijelenteni, amikor semmi más érdemi érvet nem tudunk felhozni amellet, hogy igenis érdemes a figyelmünkre.)

Végezetül hadd hívjam fel itt a figyelmet még egy versre, amely nemcsak Martialis munkáinak, de talán az egész római költészetnek is a legszebb darabjai közé tartozik. A második könyv ötvenkilencedik epigrammájáról van szó:

„Mica vocor: quid sim, cernis, cenatio parva:
ex me Caesareum prospicis ecce tholum.
Frange toros, pte vina, rosas cape, tinguere nando:
Ipse iubet mortis te meminisse deus.”

Magyarul, a könyv 91. oldaláról:

„Morzsának hívnak, látod, mi vagyok, kis ebédlő.
Innen látni lehet szemben a caesarai sírt.
Hozz heverőt ide, bort, rózsát és hintsd a nárdust:
Isten nyughelye int: el ne feledd a halált.”

Feloldva a második és negyedik sor rejtélyességét, és megpróbálva érzékeltetni a csodálatos harmadik sor halmozásait: „Morzsának hívnak. Látod, mi vagyok: kis ebédlőhelyiség. / Innen (ti. ha leülts nálam ebédelni) jól látható Augustus mauzóleuma. / Törj ágyakat, kérj bort, szedj rózsákat, kenekedj nárdusolajjal! / Maga az istenné vált császár is arra int (ti.: sírja látványával): emlékezz a halálra.” Amilyen finoman különleges a vers alaphelyzete és felütése – egy sír szomszédságában álló kis „étterem” szólítja meg az olvasót –, olyan feszes és tömör a négy sor felépítése. A vidám lakomák színhelye és a síremlék közötti feszültséget a végtelenségig fokozza a harmadik sor kötőszó nélküli halmozása. Érdemes hangosan is felolvasni ezt a sort, még ha az ember nem tud is latinul. Ha akarom, három metszet is van benne, de még sincs megállás: a négy ige lendülete ugyanolyan sodró, mint Catullus *ODI ET AMO*-jának első sorában. És mi mindent hemperget magával ez a „carpe diem”-es lendület! Megpillanthatjuk benne azt a Martialist, aki

„rabszolgaerény”-nek tartja az absztinenciát (143.), aztán felbukkan az, aki – mint egy bizonyos Telesillának vérbeli spanyol macsóként bevallja – „egy éjjel négyszer tud” (93.), de feltűnik benne az egymást igencsak gyorsan váltó császárok korában élő római polgár is, aki arra int (61.): „Élsz holnap? Ha ma élsz is, Postumusom, lemaradtál: / Az bölcs, Postumusom, már aki tegnap is élt.”

Egyik utolsó könyvében Martialis hátborzongatóan kegyetlen átkot mond azokra, akik verseikben tiszteletlenül írnak a klasszikus római értékekről (43.). Még később, utolsó előtti kötetében azt állítja: írna ő nagyobb, császári témákról, csak akadna egy Maecenas is a sok földre szállt Augustus között (9)! Kérdés, hogy valóban elhitte-e, vagy csak a maga mentességére mondja ezt, saját lustasága helyett mindjárt epigrammaköltői pályafutásának elején a körülményekre fogva a nagy mű hiányát (157.). Hiszen elismeri, hogy léteznek méltó témák, és mint több verséből kiderül: költői becsvágyával sincs baj, és nem egy epigrammája szerint képesnek is érzi magát a nagy feladatra. Téma, becsvágy és képesség, minden együtt van: mégiscsak a mecénás nélküli kor volna a hibás abban, hogy nem alkotta meg a nagy művet? Vajon nem éppen az a gondolat készítette-e keserű átkozódásra az öregedő Martialist, ami esetleg kései olvasóját is meglepíngetheti: hogy mialatt ő ágyakat tört, bort ivott, rózsákat szedett, nárdussal kenekedett, és epigrammaival glosszázta a hétköznapiakat, nemcsak a nagy mű nem született meg, de közben valahogy az élet is elrepült?

Kőrösi Imre

LEVÉL A SZERKESZTŐHÖZ

Éppen nem a mindenáron való vitatkozás kedvéért fordulok a *Holmi* főszerkesztőjéhez, hogy teret adjon Gyáni Gábornak a folyóirat februári számában megjelent viszonzválaszához fűzött rövid reflexióimnak. Ugyanis őszintén bízom abban, hogy néhány kérdés továbbgondolásával némileg előbbre lehet jutni.

1. Szorosan követte Gyáni Gábor számozott bekezdéseit, az első vitatott kérdés az, hogy

Finnország (és Ausztria) miért nem tagolódott be a második világháborút követően a szovjet birodalomba. Gyáni Gábor szerint azért nem, mert Sztálin „*az 1948 tavaszán puccsra készülő finn kommunistákat teljesen magukra hagyta*”. Bizony, ez történt. De a mi kérdésünk tekintetében (ahogy ezt az én falumban mondják) it is only a question begging an answer. Mert éppen az szorul magyarázatra, hogy a szovjet befolyás terjesztésére mindig kész Sztálin miért nem nyújtott segítő kezet a finn elvtársaknak. Nyilván, mert nem bízott a sikerben. Tehát szembe kell néznünk azzal a kérdéssel, hogy a finn és a magyar politikai intézmények hogyan működtek 1945-ben. Ha ezt megtesszük (mint ahogy tanulmányaimban ezt megkíséreltem), olyan alapvető különbségekre bukkanunk, amelyek Finnországban (és Ausztriában) akadályozták, Magyarországon viszont erősítették a kommunisták előretörését.

2. Hogy „*a dualista berendezkedés alapjául szolgáló kiegyezés minden társadalmi réteg és valamennyi nemzetiség javát szolgálta*”, az a történetés (utólagos) megítélése, és nem látom, hogy ez miért mondana ellent annak a megállapításnak, hogy a reformkor és a II. világháború között a magyar politikát *elsősorban* a nemzeti és nem a társadalmi kérdések mozgatták. Nem nyilvánvaló, hogy a reformkorban a nemesség a nemzeti célok kivívása érdekében barátkozott meg lassan a liberális átalakulással? Hogy az 1848-as forradalom törésvonalai nem a társadalmi osztályok között, hanem az összmonarchiához való viszony, valamint a magyar és a többi nemzeti törekvés mentén húzódtak? Hát nem az elvesztett különállás visszaszerzése volt a magyar politika fő célja 1849 után? A dualista rendszerben a politikai pártok nem a közjogi kérdések körül szerveződtek? A két világháború között a bel- és külpolitika nem a Trianon-kérdésnek rendelődött alá? Tévedtem volna, amikor azt hittem, hogy ezekben a kérdésekben hasonló véleményen vagyunk? Azt meg sehol nem állítottam, hogy a liberalizmus Nyugat-Európában „*nacionalizmustól mentes*” lett volna (a liberalizmus és a nacionalizmus persze filozófiailag összeférhetetlen). De a nacionalizmussal jól befűrödtem, mert intőt is kaptam Gyáni Gábertől. Ő Gellnerre, Hobsbawmra és másokra utalva megjegyzi, hogy „*talán nem ártana*”, ha Péter László „*az újabb elméleti felismerésekkel is szembesítené a régi, a jól bevált tanokat*”. Mik ezek

a felismerések? Gyánitól nem tudjuk meg, és Gellnertől már nem tudhatom meg, mert utolsó találkozásunk óta meghalt. E szakértők könyveiből meg az derül ki, hogy nálam jóval keményebb szavakkal ostorozták a magyar nacionalizmust (Hobsbawmtól erre példa is található AZ ELBÁTÓL KELETRE című könyvem 112. oldalán). A nacionalizmus nyugati felduzzadt irodalmának egyik paradigmaticus bűnbakja éppen a magyar nacionalizmus.

3. Igen, megátalkodott módon konokul kintartok amellett, hogy a bírálóm által idézett szövegekben „Közép-Európá”-t nem analitikus szerkezetben használtam. Hogy „*mi kell ahhoz, hogy egy terminus analitikus tartalommal telítődjék*”, azt talán egy példa megvilágítja. Gyáni Gábor írta: „*...Kelet-Európa fogalmának Európa bármelyik Oroszországon kívüli térségére történő alkalmazása súlyos zavarokat okoz, ha közben megválaszolatlanul marad az a kérdés: hová tartozik valójában Oroszország?*” (E mögött az a feltételezés húzódik meg, hogy a régió mint olyan meghatározó tulajdonságok forrása.) De hát mi lenne, ha kötelezővé tennénk a szavak következetes használatát? (Tömény unalom.) Én is biztosan sokszor használtam „Közép-Európát” analitikusan.

4. Dehogy védtem Molnár Erik marxista metafizikus történetírását. Sehol soha nem állítottam azt a képtelenséget, hogy Molnár „*az értékmentes tényleírást képviselte*”. En mindössze azt bátorkodtam indítványozni, hogy Molnár módszertani megkülönböztetései toleránsabb légtér kialakulásához járulnak hozzá, amely lehetővé tette, hogy a gazdaságtörténet (Ránky intézetében) felvirágozzon, meg például, hogy Szűcs Jenő megírja könyvét a nemzet historikumáról. (Bár a románoknak és a szlovákoknak is lett volna Molnár Erikjük.)

5. Teljesen egyetértek Gyáni Gáborral abban, hogy vitatja, „*hogy lényegesen közelebb vinne bennünket a történeti megismerés lényegéhez a múltra anakronisztikusan utólag rátelepedett por lefújásának mint történetírói feladatnak egy ilyen érzékletes képbe foglalt megfogalmazása. Létezik vajon olyan autentikus múlt, melyhez egyesek (egyes szakértők) inkább hozzáférhetnek, mint mások?*” Nyilvánvaló, hogy nem létezhet. Éppen ezért félrevezető az általam használt „*porlefüjés*” kép, ha ez feltételez egy objektív, „*autentikus múltat*” (hogy ilyenben nem hiszek, az a könyvem 127. oldalán írottakból is kiderül). Teljes mértékben elfogadom (a szintén mos-